

KOVANI NOVAC REPUBLIKE HRVATSKE 1993. GODINE

THE REPUBLIC OF CROATIA CURRENCY COINS OF 1993

Tomislav Bilić

Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskog 19
10000 Zagreb, Croatia
tbilic@amz.hr

Primljeno/Received: 19. 9. 2014.

Prihvaćeno/Accepted: 11. 12. 2014.

Stručni rad

Professional paper

UDK / UDC 338.1 (497.5-13 Republika Hrvatska)

Sažetak

Dvadeset godina nakon provedbe natječaja za likovno rješenje kovanog novca RH 1993. godine prigoda je da se napiše kratak osvrt o samom natječaju, kao i o pratećim okolnostima. Proučavanjem objavljene i neobjavljene dokumentacije uočena je određena neusklađenost između službene verzije i stvarnog razvoja događaja tijekom prve polovice 1993. godine. Glavne prijeporne točke su provedba natječaja za izgled hrvatske kune prije nego je u Saboru promijenjen naziv hrvatske monete (što je tema koja se detaljnije razrađuje u ovom tekstu), kao i motivacija članova Komisije za pripremu prijedloga koncepcije monetarnog sustava i izradu novčanica Republike Hrvatske prilikom odabira novog naziva (čega se u ovom tekstu samo kratko dotičem).

Ključne riječi: kuna, kruna, Brozović, natječaj, 1993.

Key words: kuna, kruna, Brozović, tender, 1993

UVOD

Tijekom proljeća 2013. godine u Arheološkom muzeju u Zagrebu bili su izloženi natječajni modeli pristigli na pozivni natječaj za idejno likovno rješenje kovanog novca novčane jedinice Republike Hrvatske. Natječaj je proveden krajem ožujka i početkom travnja 1993. godine, pa je Arheološki muzej u Zagrebu, u suradnji s Hrvatskom narodnom bankom, prigodom 20. obljetnice natječaja pristigle modele po prvi puta predstavio javnosti.

Tom prigodom otisnut je i katalog izložbe (Bilić, Mirnik i Nađ 2013) u kojem su svi modeli kataloški obrađeni, a uvodni tekst donosi informacije o samoj provedbi natječaja te o određenim popratnim okolnostima. No, neke informacije, najuže povezane uz sami natječaj, iz raznih razloga u katalogu izložbe nisu objavljene. U ovom tekstu ukratko ću se osvrnuti upravo na te činjenice, iako će nužno biti ponoviti i dio informacija već objavljen u rečenom katalogu.

1991

Povjesničare numizmatike neosporno zanimaju kronološka pitanja. Ona su u ovom slučaju, kao i uvijek, vrlo znakovita. Sama priča o natječaju započinje zapravo još u ljeto 1991. godine, kada predsjednik Republike Hrvatske F. Tuđman, uz suglasnost predsjednika Vlade F. Gregurića, 16. kolovoza 1991. godine, osniva Komisiju za pripremu prijedloga koncepcije monetarnog sustava i izradu novčanica Republike Hrvatske. Predsjednik komisije bio je M. Hanžeković, a članovi D. Brozović, B. Cota, A. Čičić-Šain, Š. Đodan, J. Martinović, N. Mihanović, H. Šarinić, V. Veselica i I. Zidić.¹ Iz sastava komisije, kao i iz kasnijeg razvoja događaja, dostupnih dokumenata kao i objavljenih publikacija, sasvim je jasno da je glavnu riječ u Komisiji morao voditi D. Brozović, vrsni poznavatelj te kolekcionar numizmatike. Komisija

¹ Krasnov 1993: 106-107; Brozović 1994: 4; Bilić, Mirnik i Nađ 2013: 8.

je imala jasno određenu zadaću: odlučiti o nazivu buduće hrvatske valute koja je imala zamijeniti jugoslavenski dinar.

Komisija je 29. kolovoza 1991. godine (dokument je datiran 30. kolovozom i označen STROGO POVJERLJIVO-DRŽAVNA TAJNA) donijela odluku o imenu trajnog novca RH: novac se imao zvati HRVATSKA KRUNA, a njegov stoti dio BANICA.² Ta je odluka kasnije implementirana u Uredbu o Narodnoj banci Hrvatske,³ gdje u čl. 34 stoji da je »novčana jedinica Republike Hrvatske [je] »HRVATSKA KRUNA«, koja se dijeli na sto »BANICA««,

te u čl. 35 Zakona o Narodnoj banci Hrvatske,⁴ gdje se ponavlja isti tekst. Tako je od ljeta 1991. godine službena moneta Republike Hrvatske bila hrvatska kruna, iako je u optjecaju zapravo bio prijelazni novac, doduše samo u papirnom obliku, naziva hrvatski dinar.⁵ Akademski kipar D. Mataušić izradio je i skice prijedloga za kovani novac naziva »hrvatska kruna« u različitim apoenima,⁶ što je zapravo jedini trag krune u pogledu kovanog novca. Š. Đodan, član Komisije za pripremu prijedloga koncepcije monetarnog sustava i izradu novčanica Republike Hrvatske, tvrdio je kako je upravo on predložio krunu, koja bi se dijelila na sto banica, kao naziv valute,⁷ iako je iz bilješke sa sastanka od 29. kolovoza vidljivo da uopće nije prisustvovao sastanku na kojem je kruna proglašena trajnom hrvatskom monetom.⁸ Prema svjedočenju jednog očevica, rad Komisije bio je »obavijen[o] stanovitom tajnovitošću«.⁹

Dakle, od 23. prosinca 1991. godine službena moneta Republike Hrvatske je hrvatska kruna.

1993

Službena verzija promjene naziva hrvatske monete nalazi se u apologetskom radu D. Brozovića iz 1994. godine, iz kojeg informacije preuzimaju i drugi autori. Prema toj verziji, deset zastupnika Zastupničkog doma Sabora iz Slavonije tijekom svibnja 1993. godine predložili su izmjenu Zakona o Narodnoj banci Hrvatske, kojom bi se naziv hrvatska kruna zamijenio hrvatskom kunom.¹⁰ Novi naziv prošao je prvo čitanje glasanjem početkom srpnja iste godine (s 10 glasova »protiv« i 2 »suzdržana«).¹¹ Dvadeset i devetog srpnja iste godine Zastupnički dom Sabora konačno je prihvatio novi naziv (70 glasova »za«, 21 »protiv«, 10 »suzdržanih«).¹² Tako je 18. kolovoza Zakonom o izmjenama Zakona o Narodnoj banci Hrvatske¹³ izmijenjen članak 35. Zakona o Narodnoj banci Hrvatske te se »riječi: »Hrvatska kruna« zamjenjuju [se] riječju: »kuna«, a riječ »banica« zamjenjuje se riječju »lipa«.

Na taj način konačno je i trajno određen naziv nove hrvatske monete. Od 30. kolovoza 1993. godine službena moneta Republike Hrvatske postaje hrvatska kuna.

NATJEČAJ

No, u ovoj službenoj verziji postoji kronološki problem, a on je jasno vidljiv upravo u natječaju za idejno likovno rješenje kovanog novca novčane jedinice Republike Hrvatske iz 1993. godine.

Naime, u neobjavljenom dokumentu od 3. veljače 1993. godine upućenom Komisiji za pripremu prijedloga koncepcije monetarnog sustava i izradu novčanica Republike Hrvatske, D. Brozović predlaže

² Krasnov 1993: 107-108, koga tajnost samog dokumenta nije spriječila da ga promptno objavi upravo u *Numizmatičkim vijestima*; Brozović 1994: 5.

³ NN 71/1991 (23.12.1991.). Vlada RH odluku je donijela na sjednici od 8.10. 1991. godine.

⁴ NN 74/1992 (4.11.1992.). Cf. Brozović 1994: 44; Matić 2012: 42.

⁵ Bilić, Mirnik i Nađ 2013: 8-9.

⁶ Matić 2000: 125-126.

⁷ U intervjuu *Globusu* od 8. 1. 1993. godine (Krasnov 1993: 118).

⁸ Krasnov 1993: 107, 121.

⁹ Krasnov 1992: 5; Bilić, Mirnik i Nađ 2013: 9.

¹⁰ Brozović 1994: 45-46; Krasnov 1995: 78; Bilić, Mirnik i Nađ 2013: 10.

¹¹ Krasnov 1995: 78.

¹² Krasnov 1995: 79.

¹³ NN 79/1993 (30.8.1993.).

da se bitni nacionalni motivi sačuvaju za kune i lipe (očigledno znajući da će se tako nazivati buduća hrvatska moneta), a da se za kovanice hrvatskog dinara upotrijebe motivi iz faune (po uzoru na Sloveniju) i flore, kao i neki drugi motivi (stari hrvatski brodovi, oružje, narodne nošnje). Do 23. veljače iste godine, kako je vidljivo iz dokumenta kojeg kao autori nacrt natječaja potpisuju D. Brozović i N. Raguž (tehnički detalji) (također neobjavljeno), Brozović je očito promijenio mišljenje pa su flora i fauna do današnjeg dana motivi na kovanicama kuna i lipa. Nacrtu natječaja priloženo je i nekoliko skica: reversi/lica (*sic*) za 1/5, 2/10/20/50 lipa te 1 i 2/5 kuna, kao i nekoliko karakterističnih detalja na aversima/naličjima (*sic*) s dizajnom kune u trku te lipova lišća i cvata.¹⁴ Ta zbrka oko aversa i reversa, tj. lica i naličja, prenesena je i u sam tekst natječaja.

Komisija za pripremu prijedloga koncepcije monetarnog sustava i izradu novčanica Republike Hrvatske donijela je na sjednici 25. veljače 1993. godine odluku o raspisivanju pozivnog natječaja, prihvativši bez značajnijih izmjena nacrt natječaja čiji je autor D. Brozović. Nadalje, komisija je 31. ožujka iste godine poziv uputila sedmorici autora. Kao rok određen je 5. travnja, što je uistinu bio »ubitačno kratak rok«, osobito ako se uzme u obzir da su umjetnici morali predati *modele* kovanog novca.¹⁵ Vjerojatno su i članovi Komisije uočili taj problem, pa su sudionici u natječaju obaviješteni da će se uzeti u obzir i ona rješenja koja su predana u grafičkom prikazu, dakle bez sadrenog odljeva.¹⁶ Što se tiče samog teksta natječaja, on paradoksalno, suprotno uvriježenoj numizmatičkoj praksi, koristi termin »lice« za stranu kovanice na kojoj se *ne* nalazi državni grb, a termin »naličje« za stranu na kojoj se on nalazi.¹⁷ U kasnijoj zakonskoj regulativi to je ispravljeno, što je vidljivo u Odluci o apoenima i osnovnim obilježjima novčanica i kovanog novca kune i lipe, koju je donio Savjet Narodne banke Hrvatske na sjednici održanoj 10. svibnja 1994,¹⁸ te Odluci o puštanju u optjecaj kovanog novca kuna i lipa s latinskim nazivima životinja i biljaka na naličju kovanog novca, kojom se 15. srpnja 1995. godine pušta u optjecaj kovani novac kuna i lipa s latinskim nazivima životinja i biljaka na naličju.¹⁹

Komisija za pripremu prijedloga koncepcije monetarnog sustava i izradu novčanica Republike Hrvatske sastala se već 13. travnja te proglasila pobjednika (K. Kovačić), drugoplasiranog (S. Sikirica) te trećeplasiranog sudionika natječaja (K. Hraste). Zanimljivo, pobjednik natječaja predao je svoje prijedloge zadnjeg dana natječajnog roka, a već istog dana, u 17h, autor je obaviješten da je na natječaju i pobijedio.²⁰

RASPRAVA

Dakle, valja ukratko iznijeti kronologiju ovih događaja bitnih za hrvatsku političku, kulturnu i monetarnu povijest:

23. prosinca 1991. godine: odlukom hrvatskog Sabora, službena moneta Republike Hrvatske postaje hrvatska kruna;

3. veljače 1993. godine: D. Brozović predlaže da se bitni nacionalni motivi sačuvaju za kune i lipe očigledno znajući da će se tako nazivati buduća hrvatska moneta;

23. veljače 1993. godine: D. Brozović predaje Komisiji nacrt natječaja za kune i lipe;

25. veljače 1993. godine: Komisija donosi odluku o raspisivanju pozivnog natječaja;

31. ožujka – 13. travnja 1993. godine: provedba natječaja;

svibanj 1993. godine: početak saborske procedure o promijeni naziva hrvatske monete;

¹⁴ Bilić, Mirnik i Nađ 2013: 8.

¹⁵ Krasnov 1995: 81; Bilić, Mirnik i Nađ 2013: 5.

¹⁶ Krasnov 1995: 82; Bilić, Mirnik i Nađ 2013: 5.

¹⁷ Višćević 2004: 12.

¹⁸ NN 37/1994 (13.5.1994.).

¹⁹ NN 47/1995 (12.7.1995.).

²⁰ Kovačić 1996: 8.

30. kolovoza 1993. godine: u Narodnim novinama objavljuje se Zakon o izmjenama Zakona o Narodnoj banci Hrvatske, kojim službena moneta Republike Hrvatske odlukom hrvatskog Sabora postaje hrvatska kuna.

Savršeno je jasno da je u trenutku kada zastupnici u hrvatskom Saboru pokreću proceduru za promjenu naziva krune u kunu ta zamjena u stvarnosti već provedena. Apologetski rad D. Brozovića iz 1994. godine pokušava prikriti tu činjenicu, ali tako nešto više nije moguće. Već u veljači 1993. godine Brozović je znao kako će biti ime hrvatskom novcu. Sasvim je jasno da je promjena učinjena na poticaj ili uz znanje tadašnjeg predsjednika F. Tuđmana.²¹

Što se tiče motivacije za promjenu imena, o tome ne bih previše duljio na ovom mjestu. Činjenica je da D. Brozović predlaže Komisiji u dokumentu datiranom 3. veljače 1993. godine da se kao predložak za kovanice kune i lipe iskoriste modeli Ive Kerdića za kune i banice iz 1941-1943. godine, dakle prijedlozi za kovani novac tzv. NDH.²² Također, drugi član Komisije, I. Zidić, svoju motivaciju opisuje na sljedeći način:

»Pojava hrvatskog metalnog novca trebala je odagnati još jednu moru nesvršenih naših poslova: ako u Nezavisnoj državi [koju autor naziva »našom prvom, kratkovjekom modernom državom«] nije zazvonila metalna kuna – u Republici će se Hrvatskoj i to dogoditi.«²³

Stavove Š. Đodana i N. Mihanovića o tzv. NDH ne treba posebno isticati – dovoljno je reći da su oni bili predstavnici snažne revizionističke struje unutar vladajućeg HDZ-a devedesetih godina.

Komentar člana Komisije za izradu novčanica Republike Hrvatske I. Zidića slaže se s ocjenom povjesničara da se »imenom državne monete... ukazivalo [se] na kontinuitet s NDH.«²⁴

No, bez obzira na motivaciju članova Komisije, ostaje činjenica da je natječaj za idejno likovno rješenje kovanog novca novčane jedinice Republike Hrvatske pod imenom kuna, suprotno tada važećem Zakonu o Narodnoj banci Hrvatske gdje jasno stoji da je naziv novčane jedinice Republike Hrvatske kuna, proveden u ožujku i travnju iste godine, dakle barem dva mjeseca prije nego što je pokrenuta saborska procedura, kao i da D. Brozović u dokumentu od 3. veljače 1993. godine već uzima zdravo za gotovo da će se buduća trajna hrvatska novčana jedinica nazivati kuna. Ti događaji dio su šire slike hrvatske povijesti devedesetih godina.

BIBLIOGRAFIJA

- Bilić, T., Mirnik, I., Nađ, M.: *Dva desetljeća hrvatske kune*. Katalog izložbe. Zagreb, 2013.
- Brozović, D.: *Kune i lipe, novac Republike Hrvatske*. Zagreb, 1994.
- Goldstein, I.: *Hrvatska povijest*. Zagreb, 2003.
- Goldstein, I.: *Dvadeset godina samostalne Hrvatske*. Zagreb, 2010.
- Goldstein, I.: *Povijest Hrvatske 1945-2011. 3. svezak (1991-2011.)*. Zagreb, 2011.
- Kovačić, K.: Kako sam doživio stvaranje kune (zapis autora). U: *Moderna galerija. Kuzma Kovačić – kovani novac Republike Hrvatske*. Zagreb, 1996: 7-8.
- Krasnov, G.: Novi hrvatski novac, *Numizmatičke vijesti* 45/1992: 5-6.
- Krasnov, G.: Novac Republike Hrvatske, *Numizmatičke vijesti* 46/1993: 93-123.
- Krasnov, G.: Kune i lipe, trajni novac Republike Hrvatske, *Numizmatičke vijesti* 48/1995: 78-1235.
- Matić, B.: Emisija suvremenog kovinskog novca, *Numizmatičke vijesti* 53/2000: 117-127.
- Matić, B.: *Hrvatski monetarni suverenitet – hrvatske kovnice i tiskare novca*. Osijek-Zagreb, 2012.
- Višćević, Z.: *Kovani novac Republike Hrvatske od osamostaljenja do danas / Coins of the Republic of Croatia from independence to the present day*. Rijeka, 2004: 17-37.
- Zidić, I.: Kuna iz Kuzmine ruke. U *Moderna galerija. Kuzma Kovačić – kovani novac Republike Hrvatske*. Zagreb, 1996: 3-5.

²¹ Krasnov 1995: 78.

²² O predlošcima I. Kerdića za kovanice tzv. NDH vidi Brozović 1994: 23-24, 32-39.

²³ Zidić 1996: 4.

²⁴ Goldstein 2003: 430, 2010: 251, 2011: 130.

SUMMARY

Two decades that have passed after the tender for a graphic design of the official currency coins of the Republic of Croatia was commissioned in 1993 make a fine opportunity for a short study of both the tender itself and the accompanying circumstances that surrounded it. A study of both published and unpublished material revealed a certain inconsistency between the official version of the events and their actual development during the first half of 1993. The main controversial points are the tendering for the design of Croatian kuna before the Parliament actually changed the name of official Croatian currency (a subject treated at some length in the text) and the motivation of the members of the Commission for Drafting a Proposal for a Monetary System Concept and the Production of the Republic of Croatia Banknotes in their choice of the currency's name (which is only summarily treated in the paper).

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen X. / Broj 10
Zagreb - Samobor 2014.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hožjan (Maribor, Slovenija), Halil Inalcik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2014.

Adresa uredništva / Mailing addresss:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Idrija prema Valvasorovoj Topografiji Kranjske iz 1679.

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA